

Anna Starczewska <https://orcid.org/0009-0000-2477-8157>

Fundacja Centrum Logopedyczne, ul. Bażantów 35–37, 40–668 Katowice, e-mail: astarczewska@fcl.org.pl

Kamila Kuros-Kowalska <https://orcid.org/0000-0002-3618-4927>

Uniwersytet Śląski, ul. Uniwersytecka 4, 40–007 Katowice, e-mail: kamila.kuros-kowalska@us.edu.pl

Wpływ Europejskiej Specjalizacji Jąkania (ESS) na kompetencje terapeutyczne logopedy na podstawie opinii polskich uczestniczek kursu

The Impact of the European Stuttering Specialization (ESS) on the Therapeutic Competences of Speech Language Therapists Based on the Opinions of Polish Course Participants

Słowa kluczowe: Europejska Specjalizacja Jąkania (ESS), kompetencje terapeutyczne, terapia osób jękających się

Keywords: European Stuttering Specialization (ESS), therapeutic skills, stuttering therapy

Streszczenie

W artykule poddano analizie wpływ Europejskiej Specjalizacji Jąkania (*European Stuttering Specialization* – ESS) na rozwój kompetencji logopedów w terapii jąkania. Celem badania było określenie, w jaki sposób specjalistyczne kursy, takie jak ESS, wpływają na przygotowanie logopedów do pracy z osobami doświadczającymi jąkania, zarówno w zakresie wiedzy teoretycznej, jak i praktycznych umiejętności terapeutycznych. W badaniu zastosowano metodę jakościową – częściowo skategoryzowane wywiady, przeprowadzone z sześcioma polskimi uczestniczkami kursu ESS, które miały zróżnicowane doświadczenie zawodowe. Wywiady koncentrowały się na doświadczeniach respondentek związanych z kształceniem oraz na ich postrzeganiu skuteczności zdobytych kompetencji w praktyce zawodowej. Wyniki

Funding information: A.S. – Fundacja Centrum Logopedyczne, Katowice; K.K.-K. – Uniwersytet Śląski w Katowicach.

The percentage share of the Authors in the preparation of the work is: A.S. – 50.00%, K.K.-K. – 50.00%.

Declaration regarding the use of GAI tools: Not used.

Conflicts of interests: None.

Ethical considerations: The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Received: 2025.02.14. Accepted: 2025.04.24.

analiz opinii wskazują, że uczestnictwo w kursie ESS znacząco podnosi umiejętności diagnostyczne i terapeutyczne logopedów, szczególnie w obszarze indywidualizacji terapii oraz pracy z osobami i rodzinami o różnych potrzebach.

Abstract

The article analyses the impact of the European Stuttering Specialization (ESS) on the development of speech therapists' competencies in stuttering therapy. The aim of the study was to determine how specialised courses, such as ESS, enhance the preparation of speech therapists for working with individuals experiencing stuttering, both in terms of theoretical knowledge and practical therapeutic skills. The study employed a qualitative method – a partially categorized interview – conducted with six Polish participants of the ESS course, who had diverse professional experience. The interviews focused on the respondents' experiences related to education and their perception of the effectiveness of the acquired competences in professional practice. Outcomes of opinion analysis indicate that participation in the ESS course significantly improves the diagnostic and therapeutic skills of speech therapists, especially in the area of individualization of therapy and working with individuals and families with different needs.

Wprowadzenie

Badania nad terapią jąkania potwierdzają jej ogólną skuteczność, ale wskazują również, że nie istnieje jedno podejście, które byłoby wyraźnie lepsze od innych [Herder i in., 2006; De Sonnevile-Koedoot i in., 2015]. Zjawisko to, znane w psychologii jako „efekt ptaka dodo”, sugeruje, że różne terapie dają podobne wyniki, a ich skuteczność zależy bardziej od wspólnych elementów niż od specyficznych technik [Tallman, Bohart, 2004]. Istotnymi czynnikami wspólnymi w terapii jąkania są relacja terapeutyczna, sojusz terapeutyczny oraz indywidualne podejście do osoby doświadczającej jąkania [Zebrowski, 2007]. Wprowadzenie modelu czynników wspólnych podkreśla znaczenie relacji klient–terapeuta w procesie terapeutycznym, co stanowi podstawę skutecznej pracy balbutologopedy. Z kolei Laura W. Plexico, Walter H. Manning i Anthony DiLollo [2010] zauważyli, że w udanych interakcjach terapeutycznych kluczowe były: zrozumienie doświadczenia jąkania, pozytywny sojusz terapeutyczny i wiedza na temat jąkania. Te obserwacje wsparły przejście od modelu medycznego, skupionego na technikach terapeutycznych, do modelu czynników wspólnych, który podkreśla znaczenie relacji klient–terapeuta oraz struktury terapii [Wampold, 2010]. W modelu kontekstualnym dodatkowo integruje się relacyjne i specyficzne elementy terapii, takie jak cele i działania terapeutyczne [Budge, Wampold, 2015; Wampold, Imel, 2015].

Dostosowywanie terapii do indywidualnych potrzeb osoby doświadczającej jąkania jest jednym z największych wyzwań stojących przed balbutologopedą, ale zarazem warunkiem koniecznym do osiągnięcia satysfakcjonujących wyników terapii [Yaruss, 2003].

Logopedzi często koncentrują się na tym, czego im brakuje lub czego nie potrafią, nie przykładając uwagi do umiejętności, które już posiadają. Powoduje to niechęć do podejmowania pracy z osobami doświadczającymi jąkania. Okazuje się, że cechy osobowe terapeuty czy jakość relacji terapeutycznej mogą determinować skuteczność terapii nawet do 22% [Wampold, 2001]. W nawiązaniu i utrzymaniu relacji terapeutycznej wskazane są takie umiejętności, jak: uważna obserwacja, aktywne słuchanie, parafraza, klaryfikacja, odpowiednie stawianie pytań, umiejętność znajdowania i nazywania mocnych stron u siebie i osoby szukającej pomocy, udzielanie konstruktywnych informacji zwrotnych [Solecka-Głodek, 2020].

Zintegrowanie praktyki opartej na dowodach wraz z rozwijaniem umiejętności krytycznego myślenia jest podstawą stawiania się efektywnym specjalistą [Eggers, 2021]. Wymaga to intensywnej analizy i autorefleksji nad własnym schematem postępowania terapeutycznego oraz w niektórych przypadkach przyznania, że coś, co uznaliśmy początkowo za skuteczne, może nie być odpowiednim wyborem. Krytyczny terapeuta stale poddaje ocenie swoje przekonania i praktyki. Możliwą formą pomocy w ocenie własnej pracy specjalistów, w tym logopedów, jest superwizja. Stanowi ona formę profesjonalnego wsparcia oraz nadzoru własnej pracy, co umożliwia doskonalenie kompetencji specjalistów poprzez systematyczne konsultacje [Mańkowska, 2020]. Otrzymywanie informacji zwrotnych na temat podejmowanych działań diagnostycznych i terapeutycznych to istotny element doskonalenia pracy balbuto-logopedy. Krytyczne podejście do własnej praktyki terapeutycznej wiąże się z nieustannym poszerzaniem wiedzy i doskonaleniem umiejętności zawodowych, m.in. poprzez udział w szkoleniach, warsztatach czy konferencjach logopedycznych, lekturę aktualnych badań naukowych i konsultacje z innymi terapeutami.

Europejska Specjalizacja Jąkania

Europejska Specjalizacja Jąkania (*European Stuttering Specialization* – ESS), dawniej Europejska Kliniczna Specjalizacja Zaburzeń Płynności Mowy (*The European Clinical Specialization on Fluency Disorders* – ECSF)¹, jest od 2008 roku corocznie realizowanym projektem, którego zamierzeniem jest wypracowanie harmonijnych standardów kształcenia europejskich logopedów – specjalistów w tej dziedzinie [Eggers, Leahy, 2011]. Ten roczny kurs specjalizacyjny przeznaczony jest dla logopedów zarówno z Unii Europejskiej, jak i spoza niej. Jego uczestnikami mogą być dyplomowani logopedzi zajmujący się w swojej praktyce logopedycznej terapią jąkania. Kurs ten składa się z dwóch głównych komponentów nauczania – zdobywania wiedzy teoretycznej oraz doskonalenia umiejętności praktycznych. Nauczanie i uczenie

1 W roku 2023 nastąpiła zmiana nazwy, zgodnie z ogólnoświatowym trendem. Coraz częściej kwestionowane jest bowiem używanie terminów jak „płynność” czy „zaburzenie płynności” [Tichenor, Constantino, Yaruss, 2022].

się treści kursu jest zorganizowane tak, aby studenci zdobywali wiedzę poprzez tradycyjne wykłady, dyskusje w małych grupach, pracę projektową, zadania pisemne, indywidualny coaching oraz indywidualną naukę i refleksję.

Program ESS (zob. tab. 1) składa się z dwóch intensywnych tygodni wykładowo-warsztatowych w dwóch różnych europejskich ośrodkach akademickich – pierwszy odbywa się na początku kursu, we wrześniu, a kolejny w drugiej połowie roku. Nauczanie połączone jest z czterema spotkaniami konsultacyjnymi z coachem wyznaczonym przez ESS, który pomaga uczestnikom w rozwijaniu i wzmacnianiu kompetencji autorefleksji oraz udziela porad i wskazówek w procesie tworzenia portfolio. Studenci po pierwszym intensywnym tygodniu w kraju swojego pochodzenia mają również możliwość indywidualnych superwizji z mentorem (zaaprobowanym przez ESS starszym specjalistą jąkania). Integralną częścią nauczania są lektury, prace domowe oraz dostęp do platformy e-learningowej. Kolejną formą kształcenia jest praktyka logopedyczna nadzorowana przez superwizora w minimalnym wymiarze 120 godzin, odbywana w dowolnie wybranym przez studenta miejscu [Leahy i in., 2014; Węsierska, 2015; Eggers, 2021].

Tabela 1. Przegląd programu Europejskiej Specjalizacji Jąkania

Faza	Komponenty		Miejsce odbywania zajęć
Faza 0	Zapisy studentów, ewaluacja wiedzy poprzez test wielokrotnego wyboru oraz zalecaną literaturę		Kraj pochodzenia uczestnika
Faza 1	Przygotowująca lektura i zadania domowe przed intensywnym tygodniem 1		Jeden z ośrodków partnerskich ESS Consortium
	Intensywny tydzień 1 (wrzesień): kombinacja wykładów, warsztatów, odgrywania ról, prezentacji przypadków, dyskusji		
Faza 2	Zadania domowe: lektura teoretyczna, raportowanie, praca grupowa	Praktyka logopedyczna 1	Kraj pochodzenia uczestnika
	Coaching 1 i 2: krytyczna refleksja nt. wymaganych kompetencji		
Faza 3	Przygotowująca lektura i zadania domowe przed intensywnym tygodniem 2		
	Intensywny tydzień 2: kombinacja wykładów, warsztatów, odgrywania ról, prezentacji przypadków, dyskusji		Belgia
Faza 4	Zadania domowe: lektura teoretyczna, raportowanie, praca grupowa	Praktyka logopedyczna 2	Kraj pochodzenia uczestnika
	Coaching 3 i 4: krytyczna refleksja nt. wymaganych kompetencji		
Faza 5	Prezentacja przypadku, ewaluacja portfolio (maj/czerwiec) Drugi termin (sierpień/wrzesień)		

Źródło: Eggers, 2021.

Dotychczasowe badania dotyczące terapii jąkania skupiały się przede wszystkim na ocenie efektywności poszczególnych metod terapeutycznych, natomiast w niewystarczającym stopniu podejmowały zagadnienia związane z kompetencjami logopedów oraz znaczeniem specjalistycznych kursów doskonalących w kontekście ich rozwoju zawodowego. Brak szczegółowych analiz w tym obszarze sprawia, że wciąż niewiele wiadomo na temat realnego oddziaływania programów, takich jak Europejska Specjalizacja Jąkania, na przygotowanie logopedów do pracy z osobami się jąkającymi. Opisane w artykule badanie ma na celu wypełnienie tej luki w polskojęzycznej literaturze.

Przebieg badania

Celem badania było eksplorowanie oraz analizowanie doświadczeń uczestniczek na temat tego, w jaki sposób specjalistyczne kursy, takie jak ESS, wpływają na przygotowanie logopedów do pracy z osobami doświadczającymi jąkania, zarówno w zakresie wiedzy teoretycznej, jak i praktycznych umiejętności terapeutycznych. Zastosowano metodę częściowo skategoryzowanego wywiadu jakościowego, przeprowadzonego z sześcioma polskimi uczestnikami Europejskiej Specjalizacji Jąkania. W celu zebrania opinii oraz osobistych doświadczeń badanych skonstruowano kwestionariusz wywiadu składający się z 18 pytań. Pytania miały charakter otwarty, a ich kolejność oraz forma były dostosowywane do przebiegu rozmowy z każdym z respondentów.

Grupę badawczą stanowiły logopedki aktywnie zajmujące się diagnozą i terapią jąkania. Wszystkie respondentki (zob. tab. 2) ukończyły kurs Europejskiej Specjalizacji Jąkania lub były w trakcie jego realizacji. W ramach badania przeprowadzono wywiady z trzema absolwentkami programu z lat 2016, 2019 i 2021 oraz z jedną absolwentką polskiego pochodzenia mieszkającą w Stanach Zjednoczonych, która ukończyła kurs w 2021 roku. Dwie pozostałe uczestniczki były w trakcie specjalizacji w momencie przeprowadzania badania. Wywiady dostarczyły informacji na temat przebiegu kształcenia, zdobytych kompetencji oraz subiektywnych odczuć związanych z udziałem w kursie ESS.

Pięć wywiadów przeprowadzono indywidualnie za pośrednictwem platformy Google Meet. Jedna z uczestniczek wypełniła kwestionariusz wywiadu w formie pisemnej ze względu na brak możliwości udziału w bezpośrednim spotkaniu. Formularz, który otrzymała, zawierał dokładnie ten sam zestaw pytań, jakie zostały wykorzystane podczas pozostałych wywiadów przeprowadzanych w formie ustnej. Aby dokonać analizy wpływu Europejskiej Specjalizacji Jąkania na rozwój kompetencji terapeutycznych specjalistów, poniżej wyodrębniono kilka istotnych części, z których każda odpowiada głównym zagadnieniom poruszonym w wywiadach z uczestnikami kursu.

Tabela 2. Grupa badawcza

Respondentka	Rok ukończenia ESS	Wykształcenie
R1	W trakcie	Filolog polski, neurologopeda
R2	2021	Filolog polski, rosyjski, neurologopeda, surdologopeda
R3	2019	Filolog polski, logopeda
R4	2016	Logopeda, neurologopeda
R5	W trakcie	Logopeda, neurologopeda, surdologopeda, pedagog specjalny
R6	2021	Logopeda

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Kluczowe aspekty terapii jąkania

W odpowiedzi na pytanie dotyczące najważniejszych aspektów terapii tzw. zaburzeń płynności mowy, czyli jąkania i gielkotu, a także innych nie płynności, uczestniczki podkreślały, że decydujące znaczenie ma budowanie relacji terapeutycznej oraz zapewnienie bezpiecznej atmosfery podczas sesji. Jak zauważyła jedna z respondentek: „Najbardziej efektywne jest to, że my po prostu jesteśmy dla kogoś w tym gabinecie. Jesteśmy całkowicie skupieni na tym człowieku i to, że go słuchamy, bo wydaje mi się, że wtedy też zaangażowanie w terapię wzrasta”. Badane sygnalizowały konieczność indywidualnego podejścia do każdego klienta oraz aktywnego słuchania. Jedna z terapeutek dodała: „Trzeba być trochę takim przezroczystym, kameleonem. Zawsze trochę inaczej rozmawiam i się zachowuję w stosunku do każdego dziecka czy dorosłego. Staram się dostosować do jego potrzeb, a także zainteresowań”.

Realizacja celów klienta

W procesie terapeutycznym podstawą jest uwzględnienie celów określonych przez klienta. Respondentki zauważyły, że terapeuta powinien kierować się realistycznym podejściem i spokojem w wyborze działań terapeutycznych: „Kiedy dzwoni do nas klient i mówi, że się jąka, my od razu mamy milion pomysłów w głowie, co z nim zrobimy, a czego nie. Taka umiejętność, żeby dać sobie czas, zanim podejmie się jakąś decyzję diagnostyczną czy terapeutyczną, jest kluczowa”. Autentyczność terapeuty została wskazana jako jeden z czynników pomagających w budowaniu relacji: „Myślę, że może pomóc bycie autentycznym. To na pewno pomaga w tworzeniu relacji, jeśli terapeuta jest uczciwy, ma wyznaczone ramy w swojej pracy”. Jedna z respondentek dodała: „W pracy z klientem zawsze staram się podkreślać jego mocne strony i wspólnie ustalać realistyczne cele terapii”.

Najważniejsze cechy i umiejętności terapeuty

Respondentki wskazały zestaw cech interpersonalnych ważnych w pracy terapeutycznej, takich jak empatia, ciepło, otwartość i gotowość do pomocy. Jedna z uczestniczek stwierdziła: „Osoba, która zamierza się zajmować terapią zaburzeń płynności mowy, powinna być otwarta na ludzi. [...] Ludzie są naprawdę różni, mają różne doświadczenia, różny sposób funkcjonowania. Taka otwartość i akceptacja są naprawdę ważne”. Kolejna respondentka powiedziała: „Posiadanie takiego zaawansowanego zestawu umiejętności interpersonalnych, wycucie tego, co myślą i co czują inne osoby. Okazywanie im ciepła i akceptacji”. Wskazano także na to, że terapeuta: „Powinien być otwarty i kontaktowy, gdyż są to osoby często mocno skrzywdzone. Logopeda nie może być taki przezroczysty, pozbawiony emocji, nie może to być osoba, która nie potrafi zareagować emocjonalnie”. Empatia i ciepło były często wymieniane jako główne cechy terapeuty: „Jeśli ktoś przychodzi z jakąś trudnością, problemem, to on chciałby widzieć ciepłego, przyjaznego człowieka”. Inna badana zwróciła uwagę na znaczenie aktywnego słuchania: „Bardzo dużo trzeba też słuchać, być reaktywnym na to, co dziecko mówi i opowiada. Kiedy np. widzę, że zaczyna rozmawiać o czymś przykrym, to ja wchodzę w te emocje i staram mu się pokazać, że mnie też to zasmuciło”.

Istotne dla respondentek było też to, aby balbutologopeda nieustannie rozwijał swoje kompetencje i pogłębiał wiedzę z tej dziedziny, aby udzielić skutecznej pomocy, dopasowanej do potrzeb klienta. Powinien być refleksyjny wobec swoich działań i charakteryzować się krytycznym myśleniem: „U logopedy, który chce specjalizować się w zaburzeniach płynności mowy, niezbędna jest chęć ciągłego uczenia się i zdobywania wiedzy zarówno teoretycznej, jak i praktycznej. Niezwykle istotne jest to, aby terapeuta znał różne metody terapeutyczne i umiał dopasować je do potrzeb klienta”. Kolejna badana powiedziała: „To, co również jest ważne, czego sama uczę się całe życie i zawsze będę, to umiejętność takiego refleksyjnego myślenia, analiza samego siebie, swojej pracy i swoich umiejętności. To, żebyśmy umieli przyznać, że to nie była dobra droga albo mądra decyzja. Ale za to była dobra na tamten moment, albo bardziej na możliwości i umiejętności, jakie mieliśmy na dany moment – podejmujemy takie decyzje terapeutyczne, jakie potrafimy w danym momencie. Ale nie oznacza to, że powinniśmy trwać przy nich wiecznie”.

Badane osoby zwracały uwagę na to, jak ważne jest postawienie osoby jąkającej się w roli eksperta, uwzględnianie jej uczuć, potrzeb i emocji w związku z różnymi sytuacjami oraz udzielenie w tej kwestii wsparcia: „Zejście z piedestału, to nie ja – terapeuta wiem najlepiej albo jestem ekspertem od wszystkiego. Nie jest to łatwe, w sytuacji, gdzie wiem, że powinnam zrobić to i to, ale osoba, która jest po drugiej stronie, mówi »nie« i chce zrobić coś innego. Mimo że wiem, że nam to nie wyjdzie, bo nie mamy tego i tamtego. To jest trudne. Ale czasem musi tak być. Nie ma miejsca na własne ego”. Kolejna uczestniczka również zgodnie powiedziała: „Ja nigdy nie mówię, że jestem ekspertem, bo się nie jąkam. Unikam 'toxic positivity', że »wszystko będzie dobrze«, bo ja się nigdy nie jąkałam i nie wiem, jak to jest, mogę sobie jedynie wyobrazić”.

Znaczenie superwizji

Poruszane wcześniej krytyczne myślenie i refleksyjność u balbutologopedy są kluczowymi umiejętnościami. Ocena własnej pracy zawodowej oraz umiejętność auto-refleksji nad słabszymi stronami logopedy, a następnie wprowadzenie zmian i próbowanie nowych rzeczy umożliwiają doskonalenie kompetencji specjalistów. Daje to szansę na zaoferowanie profesjonalnego wsparcia i pomocy klientowi. Jednym ze sposobów oceny własnej pracy dla terapeuty jest superwizja. Większość badanych wskazywała, że regularnie korzystała z superwizji: „Jestem wielką fanką superwizji, takich spotkań. Mam szczęście od dłuższego czasu, jeszcze przed ECSF-em, brałam udziału w czymś w rodzaju koleżeńskiego mentoringu, superwizji/interwizji. Jest to taka grupa dla terapeutów jąkania, spotykamy się już chyba ponad 2 lata. Są to spotkania w obrębie zaburzeń płynności mowy”. Następna rozmówczyni wspominała: „Regularnie korzystam z superwizji, głównie w nurcie TSR. Jest to dla mnie bardzo pomocne, aby szerzej spojrzeć na mojego pacjenta. Jednocześnie regularnie spotykam się z moimi koleżankami, które mają duże doświadczenie w pracy z pacjentami z zaburzeniami płynności mówienia, gdzie wspólnie dzielimy się swoim doświadczeniem, sukcesami, ale również trudnościami”.

Natomiast część z badanych po raz pierwszy spotkała się z taką formą pomocy podczas kursu ESS, co skłoniło je do korzystania z takich spotkań. Uczestniczki badania superwizję oceniały bardzo pozytywnie, sugerowały nawet, że powinna być ona obowiązkowa dla wszystkich terapeutów: „Uważam, że powinno to być nawet obowiązkowe dla wszystkich terapeutów, nie tylko logopedów i nie tylko dla terapeutów jąkania, tylko w ogóle dla jakichkolwiek trudności”.

Wpływ ESS

Badanych zapytano, skąd pojawił się pomysł studiowania ESS. Respondentki zgodnie odpowiadały, że o kursie dowiedziały się od innych specjalistów jąkania. Wskazywały także na poszukiwanie czegoś, co pozwoli im rozwinąć się w tej dziedzinie i poszerzyć horyzonty, dzięki czemu zdecydowały się na tę specjalizację.

W odpowiedzi na pytanie, czy dzięki specjalizacji ESS postrzeganie przez nich zaburzeń płynności mowy w jakiś sposób się zmieniło, większość terapeutek sugerowała, że posiadała już sporą wiedzę na temat tego zaburzenia. Jednakże kurs utwierdził badane w przekonaniu, że ich podejście jest właściwe i jest to droga, którą chcą podążać.

Jedna z badanych wskazała, że podczas studiów logopedycznych skupiano się na technicznych aspektach jąkania, takich jak kontrolowanie i zmniejszanie liczby momentów zająknięć. Natomiast kurs ESS pokazał jej inną perspektywę terapeutyczną tego zaburzenia i całkowicie zmieniła swoje postrzeganie: „Na studiach

uczono nas liczenia zająknięć. A na ECSF-ie nauczyłam się, że naprawdę nie trzeba, że nie jest to ważne. Najważniejsze jest to, jak ta osoba podejdzie do życia z jąkaniem, jaki ma to na co dzień wpływ na ich życie. Zmieniło to moje postrzeganie w głowie, że nie jest to takie techniczne”. Inna uczestniczka podzielała powyższe przemyślenia na temat wcześniejszego studiowania, stwierdzając, że kurs ESS całkowicie zmienił jej dotychczasową wiedzę o jąkaniu i postrzeganie tego zaburzenia: „Całkowicie zmieniłam swoją wiedzę na temat jąkania. Zrewidowałam w swojej głowie w ogóle pojęcie jąkania, co było dla mnie super, bo nagle po tych 5–6 dniach kursu, wyjechałam z większą wiedzą niż po 2–3 latach studiów logopedycznych. To było ciekawe, a z drugiej strony smutne”.

Respondentki w odpowiedzi na jedno z pytań opisywały, czym według nich powinien charakteryzować się specjalista jąkania. W związku z tym zapytano o to, czy kurs ESS pomógł im stać się bardziej pewnym, kompetentnym specjalistą. Odpowiedzi na to pytanie były podzielone. Część badanych twierdziła, iż to nie kurs sprawia, że osoba, która go ukończy, staje się skutecznym terapeutą: „Myślę, że aby stać się skutecznym specjalistą zaburzeń płynności mowy, nie wystarczy ukończyć kurs ECSF. Są to lata zdobywania wiedzy, doświadczenia, pracy własnej, superwizji. ECSF jest jednym z kroków na drodze ku byciu dobrym specjalistą zaburzeń płynności mowy, które można wykonać, by zdobyć wiedzę i doświadczenie w pracy z pacjentem”. W opinii niektórych badanych kurs ten był zapewnieniem, że są pewnymi i kompetentnymi specjalistami oraz utwierdził je w przekonaniu, że działania przez nie podejmowane są zgodne z aktualnymi badaniami naukowymi: „Kurs ECSF upewnił mnie, że mam wiedzę i jestem pewnym, kompetentnym specjalistą od zaburzeń płynności mowy. Baza wiedzy i doświadczenie terapeutyczne, które miałam, pozwoliło mi na głębsze spojrzenie i dokładne przyjrzenie się działaniom terapeutycznym prezentowanym przez wykładowców”. Inna badana powiedziała: „Bardzo ważne było dla mnie prezentowanie przypadków moich pacjentów, tak zwane case study, na forum i uzyskanie informacji zwrotnych od innych terapeutów. Upewniłam się, że działania, które podejmuję z moimi pacjentami, są zgodne z EBP i najnowszą wiedzą”.

Jedna z terapeutek wspomniała również, że proces kształtowania się kompetentnego specjalisty w zakresie terapii jąkania wymaga systematycznego przekraczania własnej strefy komfortu oraz krytycznej refleksji nad podejmowanymi działaniami, co w trakcie kursu ESS podczas spotkań z mentorem i coachem było nieustannie rozwijane: „Stawanie się takim specjalistą zaburzeń płynności mowy to jest nieustanne wychodzenie ze strefy własnego komfortu, to jest trudne. Niektóre z zajęć na ECSF-ie były ciężkie i były pewnego rodzaju wychodzeniem ze strefy komfortu, bo jest tam dużo praktycznych rzeczy, co jest też pomocne w budowaniu tych cech potrzebnych w byciu terapeutą [...] jest tam dużo takich zadań, różnych ćwiczeń, podczas których dostaje się feedback odnośnie do tego, co wychodzi nam dobrze, a co

jeszcze można by było zrobić inaczej. Nie jest to łatwe emocjonalnie. Budzi to pewne emocje u każdego z uczestników, ale też po to to jest. Tak samo jak terapia budzi emocje wobec naszych klientów”.

Uczestniczki wskazały również na to, co najistotniejszego wyniosły z kursu ESS. Ważne były: zdobycie wiedzy zgodnej z aktualnymi badaniami naukowymi oraz przede wszystkim praktycznych umiejętności pracy z klientem i krytyczne, refleksyjne spojrzenie na własną pracę oraz podejmowane przez siebie działania terapeutyczne: „Najistotniejsza była dla mnie praca osobista. Wszystko sobie uporządkowałam, mogłam się bardziej przyjrzeć swoim błędom, temu, co jeszcze w terapii chciałabym zmienić. W moim doświadczeniu zawodowym był to najistotniejszy moment, w którym mogłam dostrzec swoje słabe i mocne strony, ale także doceniłam samą siebie”. Równie istotne dla badanych było zapoznanie się z różnymi perspektywami i metodami terapeutycznymi wykładowców: „Duże wrażenie wywarli na mnie też wykładowcy, osoby, które bezpośrednio były zaangażowane w przekazywanie nam informacji, wiedzy. Ogrom wiedzy, doświadczenia, że ktoś faktycznie zajmował się tym jąkaniem przez całe życie, a nie wstydzi się przyznać, że nie wie wszystkiego, że pewne sytuacje po ludzku go pokonały. Pokazało mi to, że jest to tak potężna dziedzina, potężny zakres wiedzy. Dobrze jest stawiać sobie poprzeczki, ale nie za wszelką cenę, bo nie da się wiedzieć wszystkiego”. Następna rozmówczyni podzieliła się cenną opinią na temat tego, co było dla niej wartościowe: „To, co jest fajne w ECSF-ie, tam są osoby z bardzo różnym doświadczeniem i podejściem do pracy. To, że można zobaczyć terapię zaburzeń płynności mowy w kontekście bardzo różnych podejść właśnie, czy też teorii i procedur, to jest najbardziej chyba wartościowe dla mnie. Fajnie jest zobaczyć w jednym miejscu terapeutów różnych metod. I terapeutów, i uczestników, którzy opowiadają o tym samym w różny sposób, gdyż jednak każda metoda jest trochę ukierunkowana na coś innego, dzięki temu też można coś wybrać, dobrać, mieć taki worek, z którego można potem skorzystać”.

Kurs ESS umożliwił także nawiązanie nowych kontaktów z innymi specjalistami jąkania, zarówno z innymi studentami, jak i wykładowcami. Podczas kursu cenne było wspólne wykonywanie zadań grupowych czy przygotowywanie prezentacji i wystąpień. Dało to terapeutkom możliwość wymiany doświadczeń z osobami z różnych krajów, mającymi zróżnicowane podejście terapeutyczne. W 2009 roku projekt ESS został zrecenzowany między innymi przez uczestników kursu, którzy docenili kurs, poziom organizacji, treści i zaangażowanie prowadzących [Eggers, Leahy 2011].

Podsumowanie

Wyniki analiz opinii wskazują, że udział w kursie ESS przyczynia się do istotnego wzrostu kompetencji diagnostycznych i terapeutycznych logopedów. Szczególny nacisk położono na:

- 1) rozwój umiejętności praktycznych – respondentki wielokrotnie podkreślały znaczenie intensywnego treningu praktycznego, jaki zapewnia kurs ESS; udział w warsztatach, ćwiczeniach z odgrywaniem ról oraz prezentacja przypadków umożliwiły im nie tylko nabycie konkretnych technik terapeutycznych, ale także zwiększyły pewność siebie w pracy z osobami doświadczającymi jąkania;
- 2) rozwój krytycznego myślenia i refleksyjności – kurs ESS stworzył przestrzeń do systematycznego rozwijania autorefleksji i oceny własnych działań terapeutycznych; w tym celu uczestnicy korzystali z coachingu, mentoringu oraz superwizji – zarówno indywidualnej, jak i grupowej.

Respondentki podkreślały znaczenie relacji terapeutycznej opartej na zaufaniu, empatii i indywidualnym podejściu, co jest podstawą skutecznej terapii jąkania. Kurs ESS umożliwił zapoznanie się z różnorodnymi metodami terapeutycznymi i ugruntowanie podejścia opartego na dowodach naukowych (*Evidence-Based Practice* – EBP). Wnioski z badań sugerują, że programy takie jak ESS mają zasadnicze znaczenie dla podnoszenia jakości terapii jąkania, oferując kompleksowe wsparcie w rozwijaniu wiedzy teoretycznej i praktycznych umiejętności. Jednocześnie podkreślono potrzebę dalszego rozwoju zawodowego, w tym korzystania z superwizji i pracy nad indywidualnym stylem terapeutycznym. Wyniki analiz opinii mogą stanowić podstawę do ulepszania programów szkoleniowych i podkreślają istotę holistycznego podejścia w terapii jąkania.

Literatura

- Budge S.L., Wampold B.E., 2015, *The Relationship: How It Works*, [in:] O.C.G. Gelo, A. Pritz, B. Rieken (red.), *Psychotherapy Research: Foundations, Process, and Outcome*, Wien: Springer-Verlag, s. 213–228, https://doi.org/10.1007/978-3-7091-1382-0_11
- De Sonnevile-Koedoot C., Stolk E., Rietveld T., Franken M.C., 2015, *Direct versus Indirect Treatment for Preschool Children who Stutter: The RESTART Randomized Trial*, „PLoS ONE”, vol. 10(7), e0133758, s. 1–17, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0133758>
- Eggers K., 2021, *Stawanie się efektywnym logopedą specjalizującym się w zaburzeniach płynności mowy*, [w:] K. Węsierska, H. Sonsterud (red.), *Dialog bez barier – kompleksowa interwencja logopedyczna w jąkaniu*, Chorzów: Wydawnictwo Agere Aude, s. 64–84.
- Eggers K., Leahy M., 2011, *The European clinical specialization on fluency disorders (ECSF)*, „Journal of Fluency Disorders”, vol. 36(2), s. 296–301.
- Herder C., Howard C., Nye C., Vanryckeghem M., 2006, *Effectiveness of behavioral stuttering treatment: A systematic review and meta-analysis*, „Contemporary Issues in Communication Science and Disorders”, vol. 33, s. 61–73.
- Leahy M., Agius J., Hylebos C., De Nil L., Eggers K., 2014, *European Clinical Specialization in Fluency Disorders (ECSF): Participants Review the First Four Years*, „American Speech-Language-Hearing Association”, vol. 24(1), s. 26–32, <https://doi.org/10.1044/ffd24.1.26>
- Mańkowska B., 2020, *Superwizja. Jak chronić się przed wypaleniem zawodowym i utratą zdrowia*, Warszawa: Wolters Kluwer.

- Plexico L.W., Manning W.H., DiLollo A., 2010, *Client perceptions of effective and ineffective therapeutic alliances during treatment for stuttering*, „Journal of Fluency Disorders”, vol. 35(4), s. 333–354, <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2010.07.001>
- Solecka-Głodek J., 2020, *Budowanie relacji terapeutycznej w terapii jękania – kompetencje i umiejętności balbutologopedy*, [w:] K. Węsierska, M. Witkowski (red.), *Zaburzenia płynności mowy: teoria i praktyka*, t. 2, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 267–274.
- Tallman K., Bohart A.C., 2004, *The client as a common factor: Clients as self-healers*, [w:] M.A. Hubble, B.L. Duncan, S.D. Miller (red.), *The heart and soul of change: What works in therapy*, Washington: American Psychological Association, s. 91–131, <https://doi.org/10.1037/11132-003>
- Tichenor S.E., Constantino C., Yaruss J.S., 2022, *A point of view about fluency*, „Journal of Speech, Language, and Hearing Research”, vol. 65(2), s. 645–652.
- Wampold B.E., 2001, *The great psychotherapy debate: Models, methods, and findings*, New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Wampold B.E., 2010, *The research evidence for the common factors models: A historically situated perspective*, [w:] B.L. Duncan, S.D. Miller, B.E. Wampold, M.A. Hubble (red.), *The heart and soul of change: Delivering what works in therapy*, Washington: American Psychological Association, s. 49–81.
- Wampold B.E., Imel Z.E., 2015, *The great psychotherapy debate: The evidence for what makes psychotherapy work*, New York–London: Routledge.
- Węsierska K., 2015, *Logopeda jako specjalista w dziedzinie zaburzeń płynności mowy*, [w:] K. Węsierska (red.), *Zaburzenia płynności mowy: teoria i praktyka*, t. 1, Katowice: Wydawnictwo Komlogo, s. 101–114.
- Yaruss J.S., 2003, *One Size Does Not Fit All: Special Topics in Stuttering Therapy*, „Seminars in Speech and Language”, vol. 24, s. 3–6, <https://doi.org/10.1055/s-2003-37381>
- Zebrowski P.M., 2007, *Treatment factors that influence therapy outcomes of children who stutter*, [w:] E.G. Conture, R.F. Curlee (red.), *Stuttering and related disorders of fluency*, New York: Thieme Medical, s. 23–38.